

Ο κλωνισμός του νόμου της αξίας*

Είναι παραδεδομένο (τουλάχιστον για μη μυστικιστικές αναλύσεις), ότι **ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής**, ως κοινωνικός-υλικός σχηματισμός, έχει χαρακτήρα **ιστορικό**, άρα και **πεπερασμένο**.

Παρ' όλο που οι θιασώτες του με περίσσιο και ανεξήγητο πάθος, βλέπουν και κηρύσσουν στο πρόσωπό του το τέλος της ιστορίας, η ίδια η διάγνωση της κίνησής της, τους διαψεύδει εκκωφαντικά. Για να εξηγηθεί ωστόσο, η θέση αυτή, απαιτείται η εισχώρηση στη θεμελιακή ποιότητα του συγκεκριμένου τρόπου παραγωγής, ώστε να αναδειχθούν μέσω αυτής, οι θεμελιώδεις αντιφάσεις του.

Αρχικά λοιπόν, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι **η κεφαλαιακή σχέση παραγωγής** είναι «**η παραγωγή που βασίζεται πάνω στην ανταλλακτική αξία (σ.σ. εμπόρευμα)** και η κοινωνική δόμηση που βασίζεται πάνω σ' αυτές τις ανταλλακτικές αξίες». [1]

Συγκεκριμενοποιώντας, **τα εμπορεύματα-ανταλλακτικές αξίες** κατηγοριοποιούνται αφενός ως **όρος-σχέση παραγωγής** μεταξύ των ανθρώπων και αφετέρου ως **τελικό αποτέλεσμα και σκοπός της παραγωγής**.

Ως προς τη διαδικασία διαμόρφωσης αυτών των όρων παραγωγής, αυτή είναι γνωστή ως **“πρωταρχική συσσώρευση κεφαλαίου”** ή **“πρωταρχική απαλλοτρίωση”**, κατά την οποία μέσα στο ιστορικό γίνεσθαι προκύπτει η αμφίδρομη συνάντηση των εξής εμπορευμάτων-ανταλλακτικών αξιών.

Από τη μία πλευρά του **α) Εμπορεύματος-Χρήματος (η τάξη των κεφαλαιοκρατών-εμπορικό/τοκογλυφικό κεφάλαιο)** και από την άλλη μεριά του **β) Εμπορεύματος-Εργατική δύναμη (η τάξη των εργαζόμενων)** και των απαλλοτριωμένων **Εμπορευμάτων-Μέσων εργασίας /παραγωγής τους**. Η συνάντηση και η μερική ενοποίηση των εμπορευμάτων αυτών διά της ανταλλαγής, έχει ως απόληξη την παραγωγή του **γ) Εμπορεύματος είτε ως μέσου συντήρησης, είτε ως μέσου απόλαυσης είτε ως μέσου παραγωγής**.

Ωστόσο, η **κοινωνική αυτή δόμηση** που στηρίζεται στη γενικευμένη εμπορευματική παραγωγή, δεν αποτελεί ένα δόγμα το οποίο οφείλει και πρέπει να αποδεχτεί η ανθρώπινη κοινωνία. **Όπως ακριβώς γεννάται κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, κατά ανάλογο τρόπο διαβρώνεται και εν τέλει εξαφανίζεται κάτω από άλλες**.

Ως προς το χρονικό σημείο που σηματοδοτεί το πεπερασμένο ενός ιστορικού-κοινωνικού σχηματισμού και εν προκειμένω του καπιταλιστικού, αυτό δίνεται από την υλιστική-διαλεκτική αντίληψη της ιστορίας. Ειδικότερα, το σημείο-ορόσημο γίνεται αντιληπτό όταν **«σε ορισμένη βαθμίδα ανάπτυξής τους, οι υλικές παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας, έρχονται σε αντίφαση με τις υπάρχουσες σχέσεις παραγωγής**, ή πράγμα που αποτελεί μόνο τη νομική έκφραση γι' αυτό, με τις σχέσεις ιδιοκτησίας μέσα στις οποίες κινούνταν μέχρι τότε. Από μορφή ανάπτυξης των δυνάμεων αυτών, αυτές οι σχέσεις μετατρέπονται σε δεσμά τους». [2]

Κατά την ανάβαση από την αφηρημένη στη συγκεκριμένη μορφή σύγκρουσης, η αντίφαση μεταξύ των αναπτυγμένων παραγωγικών δυνάμεων και των σχέσεων παραγωγής στο νέο στάδιο του καπιταλισμού, σηματοδοτείται από την **Τρίτη τεχνολογική επανάσταση της ηλεκτρονικής και της αυτοματοποίησης (κατά προσέγγιση -1945)** και των προεκτάσεών τους, της **ψηφιοποίησης και της ακραίας συνδεσιμότητας (κατά προσέγγιση-δεκαετία 1990)**. Για την οικονομία του κειμένου, θα αναλυθεί η ψηφιοποίηση («κωδικοποίηση της πληροφορίας ως μια ροή μπιτ» για τους οικονομολόγους Carl Shapiro και Hal Varian) ως παραγωγική δύναμη ασυμβίβαστη με τους κρατούντες δεσμούς των ανθρώπων αναφορικά με την παραγωγική τους διαδικασία. Και το ασυμβίβαστο αυτό μπορεί να κωδικοποιηθεί ως «**κλωνισμός του νόμου της ανταλλακτικής αξίας**», ο οποίος καταμερίζεται σε **δύο πτυχές: α) ως κλωνισμός (άμεσος και έμμεσος) των ανταλλακτικών σχέσεων των ανθρώπων για την παραγωγή ενός αγαθού και β) ως κλωνισμός της ανταλλακτικής αξίας-εμπορεύματος του τελικού αυτού αγαθού.**

Ως προς την πρώτη πτυχή (περίπτωση άμεσου κλωνισμού), ο Γιουσί Μπένκλερ σημειώνει εύστοχα στο βιβλίο του ο "πλούτος των δικτύων" το εξής: «**Το Διαδίκτυο καθιστά δυνατή την οργάνωση της παραγωγής πάνω σε αποκεντρωμένες και συνεργατικές δομές,** δίχως να χρησιμοποιεί την αγορά και την ιεραρχία της διοίκησης» συμπληρώνοντας παράλληλα ότι «γεννά νέες μορφές συμμετοχικής οικονομίας (σ.σ. ή αλλιώς ομότιμης παραγωγής), στις οποίες **τα χρήματα** απουσιάζουν ή **δεν αποτελούν τη βασική μονάδα μέτρησης της αξίας**».[3]

Στοιχειώδες παράδειγμα της συνεργατικής αυτής παραγωγής που αναδύεται και εδραιώνεται, είναι η **Wikipedia**, η ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια, η οποία παρήχθη το 2001 «από τη δωρεάν εργασία 27.000 εθελοντών, και είχε ως αποτέλεσμα την ακύρωση επιχειρήσεων παραγωγής και εμπορίας εγκυκλοπαιδειών, αφαιρώντας συνάμα από τις επιχειρήσεις διαφήμισης έσοδα της τάξης των 3.000.000.000 δολαρίων το χρόνο». Παράλληλα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι «η Wikipedia έχει προσωπικό 208 ατόμων και χιλιάδες συντάκτες προσφέρουν τα κείμενά τους αφιλοκερδώς.

Μάλιστα, είναι αξιοσημείωτο ότι σε ερωτηματολόγιο που δόθηκε στους τελευταίους, το 71% απάντησε ότι το κάνει επειδή του αρέσει η ιδέα να εργάζεται χωρίς αμοιβή, και το 63% επειδή πιστεύει ότι η πληροφορία πρέπει να είναι ελεύθερη»[4], θέσεις που σίγουρα θα έπρεπε να οξύνουν την κριτική σκέψη και στάση απέναντι στο υπάρχον οικονομικό σύστημα, καθώς αποδομούν το φετιχοποιημένο από αυτό Εμπόρευμα-Χρήμα ως κίνητρο, και ως μοναδική συνθήκη για να παραχθεί ένα προϊόν.

Αλλά η Wikipedia, δεν αποτελεί τη μοναδική μορφή συνεργατικής παραγωγής. Αντίστοιχα, «η αρχή πάνω στην οποία στηρίζεται η λειτουργία της, είναι ίδια με εκείνη των λειτουργικών συστημάτων **GNU και Linux**, που έστησαν εκατοντάδες προγραμματιστές **Ανοιχτού Κώδικα**». Συγκεκριμένα, «το 1991 το GNU συγχωνεύτηκε με το Linux, μία άλλη έκδοση του Unix για προσωπικούς υπολογιστές. Κάνοντας, ένα άλμα στο 2014, παρατηρείται ότι περίπου το 10% όλων των εταιρικών υπολογιστών τρέχουν με Linux, όπως και οι δέκα ταχύτεροι υπερυπολογιστές στον κόσμο.», πιστοποιώντας ρητά ότι το δωρεάν και συνεργατικά παραγόμενο λογισμικό είναι ποιοτικά ανώτερο και περισσότερο προτιμητέο σε σχέση με όσα διατίθενται σε αγοραίες τιμές. Επιπλέον, σημαντικά παραδείγματα Ανοιχτού Κώδικα, είναι «το **Firefox**, ένα πρόγραμμα περιήγησης Διαδικτύου, τα οποία κατέχει σήμερα το

24% της παγκόσμιας αγοράς, όπως επίσης και το **Android** με το οποίο τρέχει το **70%** όλων των smartphones». Σχετικά με το **Android** ωστόσο, κρίνεται αναγκαίο να σημειωθεί ότι « η εξέλιξη αυτή οφείλεται εν μέρει στην οφθαλμοφανή στρατηγική της Samsung και της Google να αξιοποιήσουν τον Ανοιχτό Κώδικα, ώστε να υπονομεύσουν το μονοπώλιο της Apple και να διατηρήσουν τη θέση τους στην αγορά. **Δεν αλλάζει όμως το γεγονός ότι το πιο δημοφιλές smartphone στον πλανήτη τρέχει με λογισμικό που δεν ανήκει σε κανένα.**»[5]

Τούτων δοθέντων, είναι αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα, ότι «η επιτυχία του Ανοιχτού Κώδικα είναι εντυπωσιακή. Αποδεικνύει αφενός, ότι οι νέες μορφές ιδιοκτησίας και οργάνωσης (σ.σ. οι συνεργατικές) γίνονται όχι απλώς εφικτές, αλλά και επιτακτικές για μία οικονομία που διατρέχεται από την πληροφορία. Αποδεικνύει αφετέρου, και κάτι ακόμα. Ότι υπάρχουν πράγματα σχετικά με τα πληροφοριακά αγαθά, που ούτε τα μονοπώλια μπορούν να μονοπωλήσουν.»[6]

Ακολούθως, παρατηρείται ότι οι κανόνες που διέπουν τα παραδείγματα που προαναφέρθηκαν έρχονται σε ριζική ρήξη με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής για δύο στοιχειώδεις λόγους.

«Πρώτον, γιατί εκείνο που παράγεται διέπεται από **πνεύμα κοινοκτημοσύνης**: Τούτο συνίσταται στο ότι όλοι μπορούν να το χρησιμοποιήσουν, κανείς δε μπορεί να το υφαρπάξει, να το σφετεριστεί και να το εκμεταλλευτεί. **Δεύτερον,** γιατί **η ίδια η διαδικασία παραγωγής διέπεται από πνεύμα συμμετοχικότητας**. Κατ'ουσίαν δηλαδή, οι αποφάσεις για το περιεχόμενο των άρθρων, δε λαμβάνονται από κάποιον που κάθετα σε μία διευθυντική καρέκλα. Απεναντίας, οι υπάλληλοι -λόγου χάρη της Wikipedia -απλώς ρυθμίζουν τα κριτήρια συγγραφής και επιμέλειας των κειμένων, και προστατεύουν την πλατφόρμα από τις διαβρωτικές συνέπειες της (σ.σ. ατομικής) ιδιοκτησίας και των διοικητικών ιεραρχιών.»[7] **Κατά συνέπεια, ένας νέος τρόπος παραγωγής -συμμετοχικός εγκαθιδρύεται σαν ωρολογιακή βόμβα εντός του καπιταλιστικού,** ο οποίος διαρκώς φθείρεται και ολισθαίνει ως ιδεώδης (κατά την κυρίαρχη ιδεολογία) παραγωγική-κοινωνική σχέση των ανθρώπων.

Παράλληλα, μία άλλη μορφή συνεργατικής ή κοινωνικοποιημένης παραγωγής αποτελεί «το **δημιουργούμενο από τους χρήστες περιεχόμενο.**» Διεξοδικότερα, «οι χρήστες του Facebook, του Youtube, του Instagram και άλλων τύπων online περιεχομένου όχι μόνο καταναλώνουν δωρεάν περιεχόμενο, αλλά επίσης παράγουν το μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου. Χαρακτηριστικό είναι, ότι κάθε μέρα δημιουργούνται 43.200 ώρες νέων βίντεο στο Youtube και ανεβαίνουν 250 εκατ. νέες φωτογραφίες στο Facebook.»[8]

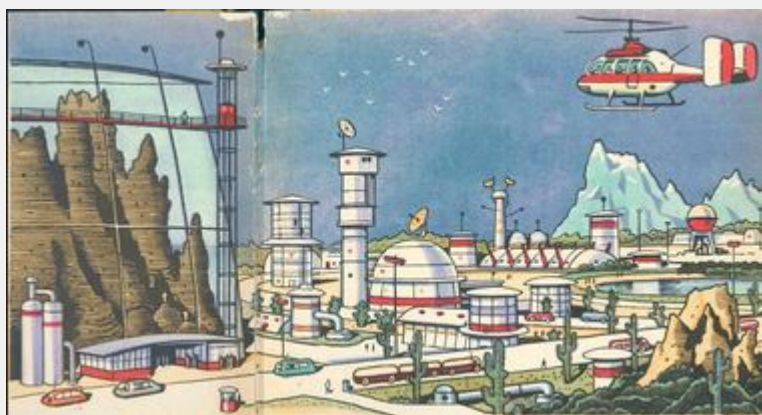
Παρ' όλο λοιπόν, που τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα των συγκεκριμένων σελίδων ανήκουν σε καπιταλιστικά οργανωμένες επιχειρήσεις, μεγάλο μερίδιο των αγαθών που περιέχουν είναι παραγόμενα με **βάση την κοινωνικοποιημένη και αποκεντρωμένη σχέση**. Είναι εύληπτο, ότι το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και ευρύτερα για όσες ιστοσελίδες, blog, σελίδες συζητήσεων, forum και άλλες πηγές online πληροφοριών που δημιουργούν οι χρήστες, για πολλούς από τους οποίους η έλλειψη χρηματικής αμοιβής δεν συγκροτεί τροχοπέδη παραγωγής πληροφορίας, διακηρύσσοντας διαπρυσίως το ίδιο συμπέρασμα που εξήχθη από το ερωτηματολόγιο των συμπαραγωγών της Wikipedia: **Το Χρήμα** (μέτρο των αξιών όλων των εμπορευμάτων) **δεν είναι μια πανανθρώπινη ανάγκη**. Αποτελεί **μια ιστορικά καθορισμένη μορφή και ανάγκη (είτε ως κέρδος είτε ως εισόδημα επιβίωσης)**, της οποίας ο επικήδειος αρχίζει ήδη να γράφεται τόσο πρακτικά, όσο όπως φαίνεται, και ιδεολογικά.

Ως προς τη δεύτερη πτυχή, για τον κλωνισμό του νόμου της ανταλλακτικής αξίας του τελικού-πληροφοριακού αγαθού, υπάρχει συνάφεια με την πρώτη, αλλά και σχετική αυτοτέλεια από αυτήν. Δηλαδή, ενώ η συμμετοχική και η ομότιμη παραγωγή πληροφοριακών αγαθών οδηγεί κατά κανόνα σε δωρεάν πρόσβαση στα πληροφοριακά αγαθά, τα τελευταία δεν οδηγούν κατά κανόνα σε συμμετοχική μορφή για την παραγωγή τους.**

Ωστόσο, το **αποτέλεσμα παραμένει κοινό** και έχει παροιμιώδη σημασία: «Η πληροφορία ως αγαθό δε φθείρεται, και χρήση από έναν δεν αποτρέπει τη χρήση από κάποιον άλλο. Στην οικονομική γλώσσα, ένα τέτοιο αγαθό χαρακτηρίζεται ως “μη ανταγωνιστικό”. Στην καθομιλουμένη, ως “κοινόχρηστο”». Με λίγα λόγια η πληροφορία είναι κάτι που αναπαράγεται **δωρεάν**, βρίσκεται σε **αφθονία** και έχει **μηδενικό οριακό κόστος**. Όπως αποσαφηνίζουν οι καθηγητές του MIT, Erik Brynjolfsson και Andrew McAfee, στο έργο τους “Η θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας” «τα αγαθά που κατασκευάζονται από μπιτ μπορούν να αναπαραχθούν τέλεια και να σταλούν στην άλλη άκρη του δωματίου ή του πλανήτη σχεδόν ακαριαία και ανέξοδα. Το να γίνεται κάτι δωρεάν, τέλεια και στιγμιαία μάλλον φαντάζει παράλογη προσδοκία για τα περισσότερα προϊόντα, καθώς όμως ψηφιοποιείται ολοένα και περισσότερη πληροφορία, ολοένα και περισσότερα προϊόντα θα εμπίπτουν σε αυτές τις κατηγορίες»[9].

Παρεπόμενο λοιπόν είναι, ο **κλωνισμός του νόμου της ανταλλακτικής αξίας** για την ιδιοποίηση του πληροφοριακού αγαθού, άρα και ο **κλωνισμός της τιμής** (χρηματική έκφραση της αξίας του εμπορεύματος) **και του βασικού μηχανισμού καθορισμού της, δηλαδή της προσφοράς και της ζήτησης** που βασίζονται στη σπανιότητα των προϊόντων. Μάλιστα, ο ίδιος ο ΟΟΣΑ έχει περιγράψει πολύ εύστοχα τις διαστάσεις αυτού του κλωνισμού, [σε έκθεσή του το 2013](#), αναγνωρίζοντας ότι «[...] Οι επιπτώσεις του Διαδικτύου στις μη εμπορικές συναλλαγές [...] είναι ακόμα μεγαλύτερες από εκείνες στις εμπορικές συναλλαγές. **Οι μη εμπορικές συναλλαγές στο Διαδίκτυο χαρακτηρίζονται από την απουσία τιμών και μηχανισμών εξισορρόπησης της αγοράς**».

Προς επίρρωση του ισχυρισμού αυτού, για το διαβρωτικό ρόλο των προϊόντων νέας τεχνολογίας απέναντι στους βασικούς μηχανισμούς της αγοράς, αρκεί να αναλογιστούμε κατ’ αρχήν τη δωρεάν πρόσβαση σε ταινίες, τραγούδια (mp3), βίντεο, εγκυκλοπαίδειες, ψηφιακά βιβλία, λογισμικά και όλων των ειδών ψηφιακά εργαλεία. Όμως, οι **δυνατότητες δεν περιορίζονται μόνο στη δωρεάν πρόσβαση, αλλά βασίζονται και στη δωρεάν αναπαραγωγή**, καθώς αυτό που διακρίνει τα ψηφιακά προϊόντα είναι η ευχέρεια της «αντιγραφής και της επικόλλησης». «Από τη στιγμή λοιπόν, που κάποιος μπορεί να αντιγράψει και να επικολλήσει κείμενα, μπορεί να αντιγράψει και να επικολλήσει τραγούδια, ταινίες, το σχέδιο κινητήρα αεριώθησης, ακόμα και την ψηφιακή μακέτα του εργοστασίου που θα τον κατασκευάσει. Και αν κάτι μπορεί να αντιγραφεί και να επικολληθεί, ουσιαστικά μπορεί να αναπαραχθεί δωρεάν. Έχει δηλαδή μηδενικό οριακό κόστος».[10]

Καθώς λοιπόν συνάγεται ότι **τα προϊόντα της νέας τεχνολογίας απεκδύονται λόγω της ουσίας τους, την κυρίαρχη εμπορευματική μορφή** που επικρατεί στα υπόλοιπα υλικά αγαθά, οδηγούμαστε καταρχάς στο εξής συμπέρασμα: «**Η ατομική ιδιοκτησία αλλοτριώνει την ατομικότητα όχι μόνο των ανθρώπων, αλλά και των πραγμάτων**. Η γη δεν έχει καμία σχέση με τη γαιοπρόσοδο, κι η μηχανή δεν έχει καμία σχέση με το κέρδος. Για το

γαιοκτήμονα, η γη έχει μονάχα μια σημασία: τη γαιοπρόσοδο. Νοικιάζει τη γη του και παίρνει νοίκι. Αλλά αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό που μπορεί η γη να το χάσει, χωρίς να χάσει κανένα σύμφυτο χαρακτηριστικό της, χωρίς, λόγου χάρη, να χάσει το μέρος της γονιμότητάς της.[...] Το ίδιο συμβαίνει και με τις μηχανές»[11]. **Κατ’ επέκταση, το ίδιο συμβαίνει και με κάθε υλικό αγαθό**.

Η ανταλλακτική του αξία εξαρτάται από τις κοινωνικές σχέσεις που τη δημιουργούν, ενώ συγχρόνως η έλλειψή της δεν αλλοιώνει την αξία χρήσης του, δηλαδή «την ιδιότητά του να ικανοποιεί τις απαραίτητες ανάγκες και τις ανέσεις της ζωής του ανθρώπου»[12]. Κατά συνέπεια, αυτό που αλλοιώνει τη

χρησιμότητά του (του προϊόντος) και δρα παραμορφωτικά ως προς αυτό, είναι η ύπαρξη και όχι η έλλειψη της ανταλλακτικής αξίας.

Δευτερευόντως, εύλογα συνάγεται ότι τα γνωρίσματα αυτά των πληροφοριακών αγαθών υπονομεύουν άμεσα την κερδοφορία του κεφαλαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι «οι πωλήσεις μουσικής σε φυσικά μέσα μειώθηκαν από 800 εκατ. μονάδες το 2004 σε λιγότερες από 400 μονάδες το 2008. Ωστόσο, κατά την ίδια χρονική περίοδο οι μονάδες μουσικής που «αγοράστηκαν» συνολικά εξακολουθούσαν να αυξάνονται, αντικατοπτρίζοντας μια ακόμη ταχύτερη αύξηση στις αγορές των ψηφιακών λήψεων (download).» Η αλλιώς ειπωμένο, την ίδια χρονική περίοδο «τα συνολικά έσοδα από πωλήσεις μουσικής μειώθηκαν από 12,3 δις δολάρια σε 7,4 δις δολάρια-δηλαδή κατά 40%».[13], γεγονός όχι ιδιαίτερα ευχάριστο για τις δισκογραφικές εταιρείες.

Οι ίδιοι ζημιολόγοι παράγοντες, εντοπίζονται και σε άλλα πληροφοριακά αγαθά, πέραν της μουσικής (λ.χ. δωρεάν πρόσβαση σε λογισμικό, αντί για αγορά από τη Microsoft, δωρεάν εγκυκλοπαίδεια, δωρεάν παρακολούθηση ταινίας σε δυσαρμονία με τις εταιρείες παραγωγής και διανομής της κ.ο.κ). Δε θα μπορούσε λοιπόν, εξαιτίας του χάσματος μεταξύ των νέων τεχνολογικών προϊόντων και του νόμου της αξίας, παρά να είναι δικαιωμένος ο Αντρέ Γκορζ, ο οποίος έχει υποστηρίξει εύστοχα το εξής: **Ότι «ο καπιταλισμός της γνώσης, είναι η ίδια η αντίφαση του καπιταλισμού».**[14]

Ωστόσο, **για την επανασταθεροποίηση του κλονισμένου νόμου της αξίας**, η τάξη των κεφαλαιοκρατών αυτοβούλως αλλά και μέσω του πολιτικού οργάνου κυριαρχίας τους, του αστικού έθνους-κράτους (του ιδεώδους συνολικού καπιταλιστή), δεν παρακολουθούν σιωπηρά τις εξελίξεις. Περνώντας σε θέση μάχης απέναντι στις νέες τεχνολογίες για την προστασία της κυρίαρχης τάξης πραγμάτων, συγκροτούνται **δύο ειδών αντίρροπες τάσεις-μηχανισμοί άμυνας.**

Αφενός, συγκροτούνται **α) μονοπωλιακές ενώσεις με τη στενή έννοια του όρου**, «καθώς στον κλάδο των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών οι εταιρείες πρέπει να κυριαρχούν ολοκληρωτικά. Η Google πρέπει να είναι η μοναδική εταιρεία αναζήτησης πληροφοριών, το Facebook πρέπει να είναι το μοναδικό σημείο όπου μπορείς να δημιουργείς την ψηφιακή σου ταυτότητα, το Twitter εκεί όπου μπορείς να εκφράσεις τις σκέψεις σου (σ.σ. κ.ο.κ)»[15]. Η διαπίστωση αυτή, δε σημαίνει ότι αποκλείονται οι ενδοαστικοί ανταγωνισμοί στον τομέα αυτό(π.χ. μεταξύ Google και Apple για τα λειτουργικά συστήματα κινητών τηλεφώνων), αλλά ότι ακριβώς είναι σαφώς περιορισμένες οι μονοπωλιακές ενώσεις, ώστε να διασφαλίζονται τα κέρδη που θα διέφευγαν σε περίπτωση πολλών ανταγωνιστικών εταιρειών, αλλά και που ήδη απειλούνται από το φύση των πληροφοριακών αγαθών. Γι' αυτό άλλωστε, βασικά έσοδα των επιχειρήσεων αυτών, προέρχονται από διαφημίσεις*** και όχι από το παραγόμενο πληροφοριακό προϊόν, εκτός αν επεκτείνονται και σε άλλους τομείς (όπως η Google). Ωστόσο, το ουσιώδες είναι η **συγκρότηση μονοπωλιακών ενώσεων-παρασίτων, ώστε να τεθούν εμπόδια στο διαβρωτικό-καταστροφικό ρόλο των νέων τεχνολογιών απέναντι στους μηχανισμούς της αγοράς.**

Αφετέρου, καθίσταται αναγκαία η χρήση **«β) της νομοθετικής και πολιτικής βίας**, η οποία από έκτακτος, εξωοικονομικός παράγοντας, γίνεται οργανικό στοιχείο της «νέας» καπιταλιστικής οικονομίας».[16] Συγκεκριμένα, «όταν ένα αγαθό είναι «μη ανταγωνιστικό», ο μοναδικός τρόπος να προστατευτεί η ιδιοκτησία είναι μέσω αυτού που οι οικονομολόγοι αποκαλούν **«αποκλεισμό».**

Ο αποκλεισμός γίνεται είτε ενσωματώνοντας στην πληροφορία ένα προγραμματάκι που θα καθιστά αδύνατη την αντιγραφή της (όπως σε ένα Dvd), είτε καθιστώντας την αντιγραφή παράνομη (σ.σ. λόγου χάρη εισαγωγή κωδικών στα ψηφιακά προϊόντα-δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας)».[17]

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τάσης «επανασταθεροποίησης» του κλονισμένου νόμου της αξίας είναι η **εισαγωγή κωδικού στα τραγούδια του iTunes**. Εν προκειμένω, «η σχέση προσφοράς και ζήτησης, δεν παίζει ρόλο στον καθορισμό της τιμής ενός τραγουδιού στο iTunes, καθώς είναι απεριόριστη. Επίσης, σε αντίθεση με τους απλούς δίσκους, η τιμή δεν μεταβάλλεται ανάλογα με τη ζήτηση. Αυτό που καθορίζει την τιμή των 99 πενών είναι το νομικό δικαίωμα της Apple», η οποία φαίνεται πως με τη στρατηγική αυτή, υποδηλώνει την πρόθεσή της να τεθεί φραγμός στην υπεραφθονία της μουσικής. Αντίστοιχα, «το κίνητρο για το **δίπλωμα ευρεσιτεχνίας Darunavir, ενός προηγμένου φαρμάκου για τον ιό HIV**, είναι αποκλειστικά η σταθεροποίηση της τιμής του στα 1.095 δολάρια τον χρόνο, τιμή απαγορευτική για τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα. Παρ' όλο λοιπόν που η πληροφορία υπάρχει για να προσφέρει σε εκατομμύρια ανθρώπους την προηγμένη αυτή θεραπεία του HIV, εξαιτίας του διπλώματος ευρεσιτεχνίας δεν αξιοποιείται επαρκώς». «Σε κάθε περίπτωση όμως, όποια μέθοδος και αν επιλεγεί για να προστατευτεί μια πληροφορία, δεν αλλάζει το γεγονός ότι αυτή καθεαυτήν **η πληροφορία είναι κάτι που αναπαράγεται και διαμοιράζεται με μηδαμινό κόστος**»[18], συνθήκη που βοά την ιστορικό τέλμα του υπάρχοντος τρόπου παραγωγής, που καταφεύγει εσχάτως στη νομοθετική και πολιτική πρακτική ώστε να τεθούν όρια στη δομή των πληροφοριακών αγαθών, ακόμα και αν σχετίζονται με την παραγωγή φαρμάκου. Η καπιταλιστική σήψη στην κορύφωσή της!

Απερίφραστα λοιπόν, διακρίνουμε **μία από τις βασικές αντιφάσεις του σύγχρονου ολοκληρωτικού καπιταλισμού**. Από τη μία δηλαδή υπάρχει η δυνατότητα για **δωρεάν και άφθονα κοινωνικά παραγόμενα αγαθά**, από την άλλη διατηρείται «ένα **σύστημα μονοπωλίων, τραπεζών και κυβερνήσεων που πασχίζει να διατηρήσει τα πράγματα ιδιωτικοποιημένα, εμπορεύσιμα και σε ανεπάρκεια**. Όλα εν τέλει, καταλήγουν στην πάλη ανάμεσα στο δίκτυο (σ.σ. εδώ η πάλη=αντίφαση) και στην ιεραρχία, ανάμεσα στις παλιές κοινωνικές δομές, που στήθηκαν γύρω από τον καπιταλισμό, και τις νέες κοινωνικές δομές, που δίνουν μια εικόνα του μέλλοντος».[19]

Ωστόσο, **η πάλη-αντίφαση της παραγωγικής δύναμης των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών ή συνοπτικά του «Δικτύου» και των ιεραρχιών, δεν περιορίζεται μόνο στον τομέα των πληροφοριακών αγαθών.**

Προτού αποσαφηνιστεί η προσέγγιση αυτή, είναι σημαντικό να αναφερθεί, ότι το Δίκτυο μπορεί να ιδωθεί και ως η **general intellect (γενική διάνοια ή συλλογικός νους)******, μία αμφιλεγόμενη έννοια την οποία ανέπτυξε ο Κ.Marx στα "Grundrisse", στο εργαστήρι του "Κεφαλαίου".

Ειδικότερα, η γενική διάνοια μπορεί να ερμηνευτεί **αφηρημένα** ως η συλλογική γνώση, η δικτύωση, τα δεδομένα, η επικοινωνία και γενικά η πληροφορία, ενώ συγκεκριμένα μπορεί να χαρακτηριστεί ως **συνδυαστική διάνοια**, που ενσαρκώνει τόσο τη γνώση μεταξύ των ανθρώπων που συνεργάζονται, όσο και τα υλοποιημένα όργανα της γνώσης τους, τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές-δίκτυα. Ακολούθως, στη βάση της συνδυαστικής διάνοιας, τυγχάνουν **δύο εκδοχές, κατά τις οποίες ο νόμος της ανταλλακτικής αξίας (θεμέλιο της κεφαλαιακής σχέσης) δεν κλονίζεται άμεσα, αλλά έμμεσα.**

Από τη μία πλευρά, η συνδυαστική διάνοια γίνεται ορατή **α) υπό τη μορφή της επίβλεψης-διεύθυνσης**. Αναλυτικότερα, το “Δίκτυο” ως τεχνολογία γενικής χρήσης (χρήσης που διαχέεται σε όλους τους κλάδους παραγωγής), ως «μέσο παραγωγής» σε συνένωση με τη γνώση των δικτυωμένων ανθρώπων, έρχεται σε σύγκρουση με τις διοικητικές ιεραρχίες σε όλους τους κλάδους παραγωγής, **θέτοντας σε κρίση**

την ατομική ιδιοκτησία και το διευθυντικό δικαίωμα. Η κρίση αυτή ήδη εκφράζεται «με τη δραστική μείωση των ιεραρχικών επιπέδων και την πολύ ευκολότερη πρόσβαση των εργαζομένων στα μυστικά του μάνατζμεντ, χάρη στην άνοδο του μορφωτικού τους επιπέδου και στις δυνατότητες της πληροφορικής, συνθήκη που υπονομεύει τη διάκριση στελεχών-εργατών, διευθυντών-εκτελεστών. Εξαιτίας αυτού, η αυτοδιαχείριση μιας επιχείρησης από τους ανθρώπους που παράγουν τον κοινωνικό πλούτο, φαντάζει πολύ λιγότερο δύσκολο έργο από ό,τι θα ήταν πριν από 30 χρόνια»[20] γεγονός που συνηγορεί ως προς τον απαρχαιωμένο χαρακτήρα της παλαιού τύπου-ιεραρχικής δομής στην επιχείρηση, αλλά συγχρόνως και ως προς το αναγκαίο και εφικτό μιας νέου τύπου-συνεργατικής διαχείρισης.

Αν αναλογιστούμε μάλιστα, ότι το 47% των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μπορεί, σύμφωνα με μελέτη του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης[21] να αυτοματοποιηθεί πλήρως, τότε ξεπροβάλλουν αναντίρρητα τα στοιχεία των νέων-κοινοκτημονικών παραγωγικών σχέσεων, που βασίζονται σε **εποπτική-ρυθμιστική-διευθυντική στάση** των ανθρώπων απέναντι στις συνθήκες παραγωγής τους.

Οι δύο αυτές όψεις της συνδυαστικής διάνοιας(διάνοια ανθρώπων και υπολογιστών) βρίσκονται εν μέρει, και είναι δυνατόν να βρεθούν ολοκληρωτικά σε αγαστή συνεργασία για την επίτευξη της παραγωγικής διαδικασίας, εφόσον έχουν σχηματιστεί οι υλικοί όροι (αυτοματοποίηση, ρομποτική, τεχνητή νοημοσύνη) κατά τους οποίους «**η άμεση εργασία (σ.σ. χειρωνακτική και ανθρώπινη) παύει να είναι η βάση της παραγωγής, αφού όλο και περισσότερο μετατρέπεται σε διαδικασία ρύθμισης και επιτήρησης**».[22] Ωστόσο, κάτι τέτοιο, είναι το λιγότερο ουτοπικό να συμβεί κάτω από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, καθώς πλήρης και γενικευμένη αυτοματοποίηση (σε κάθε τομέα για εργασίες ρουτίνας) θα σήμαινε μείωση της εργατικής δύναμης που αποτελεί την πηγή άντλησης υπεραξίας-κέρδους, ενώ συγχρόνως θα συνιστούσε εμπόδιο στην ομαλή συνέχιση της καπιταλιστικής εμπορευματικής παραγωγής λόγω απουσίας καταναλωτών, αφού θα είχαν εκτοπιστεί ως εργαζόμενοι και δε θα υπήρχε δυνατότητα συνολικής απορρόφησης τους.

Από την άλλη πλευρά, η συνδυαστική διάνοια, αντικατοπτρίζει την ψηφιακή σύνδεση των ανθρώπων του πλανήτη σε συνάρτηση αλλά και πέρα από την επίβλεψη της παραγωγής, **δηλαδή β) ως προς τη δημιουργική-συνδυαστική καινοτομία μεταξύ τους.** Εν ολίγοις, «δεν υπάρχει καλύτερο μέσο από τους ανθρώπους του πλανήτη-τα 7,1 δις ανθρώπους-για να βελτιωθεί ο κόσμος και η κατάσταση της ανθρωπότητας.» Πέρα από το προφανές, η διαπίστωση αυτή στηρίζεται **στη θεωρία της ανασυνδυαστικής καινοτομίας,** όπως έχει διατυπωθεί από τον οικονομολόγο Julian Simon.

Συγκεκριμένα, «η θεωρία της ανασυνδυαστικής καινοτομίας υπογραμμίζει πόσο σημαντικό είναι να έχουμε περισσότερα μάτια στραμμένα στα προβλήματα και περισσότερα μυαλά να σκέφτονται τον τρόπο με τον οποίο μπορούν τα υπάρχοντα δομικά στοιχεία να αναδιαταχθούν για να τα αντιμετωπίσουν».[23]

Ουσιαστικά όμως, κάτω από τα δεσμά του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, κάθε παραγόμενη πληροφορία ή καινοτομία γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης των επιχειρήσεων για τη μεγέθυνση της κερδοφορίας τους. Κατά αυτόν τον τρόπο η εταιρεία **Amazon** που ασχολείται με το ηλεκτρονικό εμπόριο, καρπώνεται τις αξιολογήσεις των καταναλωτών ώστε να προωθήσει τα κοινωνικά προτιμότερα προϊόντα (το λεγόμενο "θετικό εξωτερικό επακόλουθο") με απώτερο σκοπό το κέρδος, ενώ διαδικτυακές επιχειρήσεις όπως η **Quirky**, καρπώνονται ιδέες των ανθρώπων για μοντέλα-σχέδια προϊόντων, κρατώντας τελικά «το 70% των εσόδων και μοιράζοντας το υπόλοιπο 30% από τις πωλήσεις αυτών»[24]. Εξαιτίας του σφετερισμού αυτού των ανθρώπινων και τεχνολογικών δυνατοτήτων για την αξιοποίηση του κεφαλαίου και όχι για την ικανοποίηση άμεσα των ανθρώπινων αναγκών, επιβεβαιώνεται **η αντίφαση μεταξύ των δυνατοτήτων της εποχής και της καπιταλιστικής δομής στην παραγωγή**. Ωστόσο, επιβεβαιώνεται με αιχμηρό τρόπο και κάτι ακόμα συναφές:

Ότι «η παλιά αντίληψη στην οποία ο άνθρωπος, παρά τις ποικίλες εθνικές, θρησκευτικές στενότητες ή πολιτικούς προσδιορισμούς, εμφανιζόταν σαν ο σκοπός της παραγωγής (σ.σ. πρωτόγονη κομμουνιστική κοινωνία), φαίνεται να είναι πραγματικά ανώτερη από το σημερινό κόσμο (σ.σ. τον καπιταλιστικό) όπου η παραγωγή είναι ο σκοπός του ανθρώπου και ο πλούτος (σ.σ. η αυτοαξιοποίηση του κεφαλαίου, η κερδοφορία) ο σκοπός της παραγωγής».[25]

Με βάση όσα προηγήθηκαν, γίνεται αντιληπτό ότι η **ποσοτική αύξηση των παραγωγικών δυνάμεων** όπως εκδηλώνονται με τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών διαμορφώνουν σε ορισμένες περιπτώσεις (Wikipedia, Firefox, Linux κ.ο.κ) **νέες ποιοτικές παραγωγικές σχέσεις**, βασιζόμενες **στη συνεργατική μορφή**. Ωστόσο, περιπτώσεις του ίδιου κλάδου (Facebook, Google κ.ο.κ) καθώς και οι υπόλοιποι κλάδοι της οικονομίας, **διατηρούν την καπιταλιστική μορφή τους**, παρ'όλο που **ως προς το περιεχόμενο**, παρατηρείται βαθμιαία συσσώρευση των στοιχείων των κομμουνιστικών σχέσεων παραγωγής (κοινωνικοποιημένη-διεθνοποιημένη παραγωγή, αυτοματοποίηση, ψηφιακή σύνδεση των ανθρώπων), και φθορά των στοιχείων των καπιταλιστικών.

Ως εκ τούτου, η γενίκευση του αιτήματος περί ειρηνικής μετάβασης σε ένα συνεργατικό τρόπο παραγωγής ακόμα και στις ως άνω καπιταλιστικές επιχειρήσεις και κλάδους, αποτελεί αυταπάτη και υποθάλπουσα υποταγή στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Η αντίληψη αυτή αδυνατεί ή δε θέλει να αναγνωρίσει ότι το **όριο της ειρηνικής μετάβασης** μέσω του τεχνολογικού άλματος-εξέλιξης είναι ο **περιορισμένος κλονισμός ή η μερική κατάργηση του νόμου της αξίας** (δηλαδή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής).

Για την **πλήρη κατάργησή τους** και το τελεσίδικο πέρασμα στη συντροφική κοινωνία, δεν αρκεί μόνο η **αναγκαία-αντικειμενική συνθήκη** του τεχνολογικού άλματος-εξέλιξη. Κρίνεται απαραίτητη και καθοριστική, η συρροή της **επαρκούς-υποκειμενικής συνθήκης**:

Δηλαδή, **του καταστροφικού και δημιουργικού Άλματος-Ρήξη**.

---

*Σημείωση 1η: Ο νόμος της αξίας κλονίζεται στον τομέα των πληροφοριακών αγαθών, εφόσον αυτά μπορούν να παραχθούν συνεργατικά, δωρεάν και σε αφθονία. Αντίθετα όμως, η ύπαρξη καπιταλιστικών επιχειρήσεων στον τομέα αυτό (π.χ. μισθωτή εργασία στη Microsoft για την παραγωγή του εμπορεύματος-λογισμικού) αλλά και η καπιταλιστική δομή της οικονομίας, διακωλύουν ακόμα το νόμο της αξίας με τις περιρρέουσες αντιφάσεις του.

**Σημείωση 2η: Η συνεργατική και ομότιμη παραγωγή οδηγεί κατά κανόνα σε δωρεάν πληροφοριακά αγαθά (Wikipedia, Linux). Απεναντίας, τα δωρεάν πληροφοριακά αγαθά δε σημαίνει κατά κανόνα ότι παρήχθησαν από συνεργατικές δομές. Π.χ. δωρεάν ιδιοποίηση αγαθών από Facebook, Youtube, που είναι

καπιταλιστικά οργανωμένες επιχειρήσεις.

***Σημείωση 3η: Τα 95% των εσόδων της Google και το 99% των εσόδων του Facebook, προέρχονται από διαφημίσεις. 1) <https://odysonline.gr/2010/08/pos-bgazoun-lefta-i-google-kai-to-facebook/> 2) <http://www.insider.gr/epiheiriseis/tehnologia/33580/h-ee-frenarei-ta-esoda-ton-facebook-kai-google>

****Σημείωση 4η: Για τη γενική διάνοια: "Η ανάπτυξη του πάγιου κεφαλαίου υποδείχνει το βαθμό που η κοινωνική επιστήμη, η γνώση γενικά, έγιναν μια άμεση παραγωγική δύναμη και κατά συνέπεια, μέχρι ποιο σημείο οι όροι του ζωτικού προτσές της κοινωνίας υπόκεινται στον έλεγχο της general intellect (γενικής διάνοιας) και φέρουν το αποτύπωμά της." (Grundrisse. σελ.592-594 του αρχικού κειμένου. Κ.Marx.-σελ.209. Grundrisse -επιμέλεια/μετάφραση: Γιάννης Χοντζέας. Εκδ:Α/συνέχεια. Χρόνος έκδοσης:2009). Ως γενική διάνοια στο απόσπασμα αυτό, φαίνεται πως εννοείται: α) η κοινωνική γνώση-επιστήμη που σχηματίζει κάθε είδους μηχανήματα ("φέρουν το αποτύπωμά της"), β) οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές-δίκτυα ως "μηχανήματα που φέρουν αποτυπωμένη την κοινωνική γνώση". γ) "συνδυαστική διάνοια" ανθρώπων και δικτύων με στόχο τη διεύθυνση της παραγωγικής τους διαδικασίας(η παραγωγική διαδικασία"υπόκειται στον έλεγχο της γενικής διάνοιας"). Το ερώτημα αν Marx προέβλεψε ή όχι το σημείο β) και γ) είναι καθαρά σχολαστικό. Αφενός, ως υλιστής επιστήμονας, θα μπορούσε να είχε κάνει την πρόβλεψη αυτή κατά προσέγγιση. Αφετέρου, η εργαλειακή χρήση του μαρξισμού, επιτρέπει (και επιτάσσει) προσαρμογή της θεωρίας του στη σύγχρονη εποχή.

-
- [1] Προκαπιταλιστικοί Οικονομικοί Σχηματισμοί. Κ.Marx.Εισαγωγή-E.J.Hobsbawm.Εκδ-Κάλβος. Σελ-155.
  - [2] Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας. Κ.Marx.Εκδ-Σύγχρονη Εποχή. Αθήνα 2013.Σελ-363
  - [3] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα 2016.Σελ-229
  - [4] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα 2016.Σελ-21 και 228.
  - [5] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016.Σελ-229 και 219-220.
  - [6] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016.Σελ-220
  - [7] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016.Σελ.231
  - [8] Η θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας. Erik Brynjolfsson & Andrew McAfee. Εκδ-Κριτική. 2016.Σελ 201.
  - [9] Η θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας. Erik Brynjolfsson & Andrew McAfee. Εκδ-Κριτική. 2016.Σελ.111
  - [10] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016. Σελ.211-212
  - [11] Η Γερμανική Ιδεολογία. Κ.Marx.Εκδ:Gutenberg. Αθήνα 1997. Σελ.322
  - [12] Κεφάλαιο 1ος τόμος.Κ.Marx. Εκδ-Σύγχρονη Εποχή. Αθήνα 1978. Σελ 50-Υποσημείωση 4η
  - [13] Η θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας. Erik Brynjolfsson & Andrew McAfee.Εκδ-Κριτική.2016.Σελ.185-186
  - [14] Το Χρυσό Παραπέτασμα(η γέννηση του ολοκληρωτικού καπιταλισμού.) Πέτρος Παπακωνσταντίνου.Εκδ-Λιβάνη.Σελ-88

- [15] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016. Σελ.214
- [16] Το Χρυσό Παραπέτασμα (η γέννηση του ολοκληρωτικού καπιταλισμού.) Πέτρος Παπακωνσταντίνου. Εκδ-Λιβάνη.Σελ-355
- [17] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016. Σελ.213
- [18] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016. Σελ.214-234-213 αντίστοιχα.
- [19] Μετακαπιταλισμός. Πωλ Μείσον. Εκδ-Καστανιώτη. Αθήνα-2016. Σελ.27
- [20] Το Χρυσό Παραπέτασμα (η γέννηση του ολοκληρωτικού καπιταλισμού). Πέτρος Παπακωνσταντίνου. Εκδ-Λιβάνη.Σελ-356,357.
- [21]
<http://bigthink.com/philip-perry/47-of-jobs-in-the-next-25-years-will-disappear-according-to-oxford-university>
- [22] Grundrisse. Κ.Marx.Σελ.595-599 του αρχικού κειμένου. Grundrisse.Μετάφραση-Επιμέλεια Γιάννης Χοντζέας.Εκδ-Α/συνέχεια.2009.Σελ.211-212
- [23] Η θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας. Erik Brynjolfsson & Andrew McAfee.Εκδ-Κριτική.2016. Σελ.158-159
- [24] Η θαυμαστή εποχή της νέας τεχνολογίας. Erik Brynjolfsson & Andrew McAfee.Εκδ-Κριτική.2016. Σελ.146-147.
- [25] Grundrisse. Κ.Marx. Σελ.387-388 του αρχικού κειμένου. Grundrisse. Μετάφραση-Επιμέλεια Γιάννης Χοντζέας. Εκδ-Α/συνέχεια.2009.Σελ.177.